

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
**Secretaria de Mesures Penals,
Reinserció i Atenció a la Víctima**

Circular 2/2019, sobre estrangeria als centres penitenciaris de Catalunya

I. Introducció	4
II. Objectius	8
III. Avaluació de necessitats i intervenció amb la població estrangera	9
1. Objectius específics de la intervenció amb la població estrangera	9
2. Programació d'activitats i pla de treball	13
IV. Classificacions i sortides a l'exterior	14
1. Objectius i criteris de les sortides i règim obert per a la població estrangera	14
2. Itineraris d'integració social per a la població estrangera	14
2.1. Itinerari per a persones amb arrelament al territori espanyol.....	14
2.2. Itinerari de retorn al país d'origen o residència	15
2.3. Itinerari d'excarceració al territori espanyol per impossibilitat de retorn.....	16
3. Caràcter dinàmic i flexible dels itineraris de reintegració	17
4. Contingut de les propostes de sortida o règim obert	18
V. Supòsits i actuacions per al retorn al país d'origen o residència	19
1. Procediment general per a l'expulsió	19
2. Estrangers preventius amb expulsió administrativa autoritzada pel jutge del qual depenen (art. 57.7 LOE)	19
3. Substitució de la pena per expulsió en aplicació de l'art. 89 del Codi penal	20
3.1. Penats estrangers per als quals s'ha substituït en sentència la totalitat de la pena per l'expulsió (art. 89.1 del Codi penal).....	20
3.2. Penats estrangers per als quals el jutge o tribunal ha acordat substituir una part de la pena per l'expulsió (apartats 1 i 2 de l'art. 89 del Codi penal)	21
3.3. Actuacions comunes als procediments de substitució de la pena per expulsió en aplicació de l'art. 89 del Codi penal	22
4. Expulsió administrativa una vegada complerta la condemna (art. 57.2 i 57.8 LOE)	22
5. Trasllat d'estrangers condemnats als seus països d'origen per continuar-hi complint la condemna	23
6. Compliment de la llibertat condicional al país de residència	25
VI. Procediments d'actuació amb els estrangers pel que fa a la gestió de la documentació i les autoritzacions de residència o de treball	27
1. Actuacions quan s'ingressa un estranger o quan se'l trasllada de centre	27
1.1. Identificació i documentació	27
1.2. Comunicació a les autoritats	28
1.3. Informació que s'ha d'oferir a l'intern	29
1.4. Procés d'acollida	29

1.5. Trasllat de centre penitenciari d'un intern estranger.....	30
2. Notificació de la defunció d'interns estrangers	31
3. Actuacions en el moment de la llibertat o excarceració	31
4. Supòsits per a la tramitació i renovació d'autoritzacions de residència o de treball	31
4.1. Requisits per a la tramitació d'autoritzacions de treball per a penats (ATP)	32
5. Sol·licitud de protecció jurídica internacional de l'estranger	34
VII. Organització funcional de l'atenció a la població estrangera als centres penitenciaris	36
Disposició derogatòria	38
Disposició final	38

I. Introducció

Des de fa deu anys, la proporció d'estrangers a les presons de Catalunya es manté per sobre del 40 %. Aquesta és una realitat que no és exclusiva del sistema penitenciari català. A les presons que depenen de l'Administració central, el percentatge és del 26 % i als països de la Unió Europea està per sobre del 20 %. A banda d'altres variables criminològiques, és evident que la situació socioeconòmica al país d'origen que impulsa en molts casos els processos migratoris, junt amb les dificultats d'integració en la societat d'acollida, són alguns dels factors que expliquen l'elevada representació d'aquest sector de la població en els sistemes d'execució penal.

Els estrangers que ingressen a la presó s'enfronten a dificultats afegides, específiques de la seva condició. Les mancances en el coneixement de la llengua, a més de la immersió en un context cultural, social i jurídic poc conegut, fan que sovint es trobin amb desavantatges per accedir als recursos del context penitenciari, per exercir de manera efectiva els seus drets i, en definitiva, per accedir als mecanismes per a la rehabilitació i reinserció que ofereixen els serveis penitenciaris. A més, la manca de xarxes familiars i de suport a l'entorn pròxim comporta condicions d'aïllament social i dificulta encara més el procés de reintegració. Finalment, les limitacions que imposa el marc normatiu en matèria d'estrangeria per accedir a la regularització pel treball i la residència s'intensifiquen quan la persona ha comés un delictes.

En aquest sentit, cal destacar un dels canvis legislatius més rellevants sobre aquesta matèria, posterior a la Circular 1/2013 sobre estrangeria als centres penitenciaris de Catalunya: la reforma de 2015 del Codi penal, que modifica aspectes substancials de l'article 89, el qual regula la substitució de la pena per la mesura d'expulsió. Entre d'altres canvis, s'elimina el requisit que la persona sigui estrangera no resident legal a Espanya perquè es se'n pugui decretar l'expulsió.

Tanmateix, l'apartat quart de l'esmentat article preveu la proporcionalitat de la mesura d'expulsió en funció de l'arrelament a Espanya o de les circumstàncies del fet delictiu, com a elements a tenir en compte pels tribunals per no acordar l'aplicació d'aquesta mesura.

Als efectes de valorar les previsions d'expulsió i l'aplicació de les polítiques penitenciàries, resulta insuficient diferenciar únicament entre els estrangers que tenen possibilitats de regularització i els que no en tenen. Des de la perspectiva de la finalitat irrenunciable de la reinserció social en la pena de presó, cal tenir en compte també altres supòsits, en els quals la gestió dels itineraris de reintegració comporta una especial complexitat i requereix un abordatge individualitzat.

Aquest és el cas quan, per diferents motius, l'expulsió no es pot dur a terme. En aquestes circumstàncies, la substitució de la pena per expulsió no es pot aplicar i, en conseqüència, el paràgraf segon de l'article 89.8 del Codi penal indica que es procedirà a l'execució de la pena o la part de la pena pendent. Amb molta probabilitat, aquestes persones seran excarcerades en una situació que difícilment els permetrà retornar al seu país d'origen, però alhora tindran poques o nul·les possibilitats de residir i treballar legalment al país d'acollida.

D'altra banda, el criteri de proporcionalitat té una especial rellevància en el cas de persones que han arribat a Espanya en la infantesa o durant la joventut i que han romàs la major part de la seva vida a Catalunya o a Espanya, on s'han escolaritzat i han establert vincles

socials. De la mateixa manera, cal considerar la situació que comportaria el retorn al país d'origen d'aquelles persones que no mantenen vincles efectius en aquell país.

Tot el que s'ha esmentat anteriorment posa de relleu l'important repte a què ha de fer front l'Administració penitenciària per conciliar el mandat constitucional de la rehabilitació i la reinserció amb el compliment del marc legal sobre estrangeria. És evident que les persones estrangeres no poden quedar excloses de la missió que la Constitució i la Llei penitenciària¹ encomanen als serveis penitenciaris. Això implica necessàriament que la intervenció amb els penats estrangers, com amb la resta de penats, ha de perseguir la finalitat de la reintegració social, independentment de la condició de nacionalitat o residència o, fins i tot, de les previsions de retorn al país de residència.

Cal, doncs, impulsar el desenvolupament d'activitats i serveis que, des del primer moment, orientin l'estranger en la seva adaptació a l'entorn penitenciar i li facilitin l'accés als recursos i l'ús efectiu dels seus drets. Les activitats d'acollida, el pla de treball individual² i l'oferta d'activitats al centre penitenciar són instruments fonamentals per a aquest objectiu. En aquest sentit, els centres penitenciaris han de fer efectiva la funció de servei d'acollida que la Llei³ atorga als serveis d'execució penal.

Els permisos, les sortides i el règim obert són elements fonamentals del nostre sistema de compliment de penes orientat a la rehabilitació i reinserció social. Com a tals, formen part dels programes de tractament per preparar la persona per a la seva integració social i per mantenir i millorar les seves competències socials per viure en llibertat. Per això, atenent el principi d'igualtat recollit al nostre ordenament jurídic i avalat per les recomanacions dels organismes internacionals, les juntes de tractament i els equips multidisciplinaris han de promoure l'accés de la població estrangera a les mesures de contacte amb el medi social i, alhora, han de prevenir el risc de reincidència o de trencament de condemna.

És evident que la previsió de l'execució d'una ordre d'expulsió a curt termini contra la voluntat de la persona incrementa de manera significativa el risc de trencament de condemna, però, d'altra banda, també és cert que el compliment d'una pena privativa de llibertat no pot esdevenir indirectament una mesura cautelar per assegurar que l'expulsió es durà a terme. La privació de l'accés als permisos de sortida i el règim obert de manera indiscriminada per a aquelles persones que tenen pendent una ordre d'expulsió suposaria, *de facto*, l'eliminació del contingut resocialitzador de la pena abans esmentat per a una part de la població penitenciària.

En aquest sentit, cal tenir en compte que la privació de llibertat no és l'única mesura efectiva per assegurar l'expulsió, tal com es recull en la normativa nacional i internacional sobre

¹ Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària.

² Durant tot el text es farà servir l'expressió *pla de treball* per referir-se de manera genèrica tant al *model individualitzat d'intervenció* com al *programa individual de tractament* per a preventius o penats respectivament.

³ Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya. Aquesta llei atribueix als serveis d'execució penal funcions relacionades amb els serveis d'acollida: la seva disposició addicional segona, relativa a la convalidació del servei de primera acollida, estableix que els serveis d'execució penal "assumeixen les necessitats inicials d'informació i formació de caràcter bàsic dels estrangers immigrants i dels retornats mitjançant les accions educatives i formatives que estableixen les lleis sectorials respectives". També, l'article 15.2 de la mateixa llei determina que els programes d'acollida especialitzada s'han d'aprovar en l'àmbit de l'execució penal.

aquesta matèria. Així, el marc normatiu de la Unió Europea⁴, l'article 15.1 de la Directiva sobre retorn (2008/115/CE) estableix que la detenció per assegurar l'execució de l'expulsió s'ha d'aplicar quan no es puguin aplicar amb eficàcia altres mesures de caràcter menys coercitiu. El mateix Reglament d'estrangeria (RLOE a partir d'ara), en l'article 235, posa limitacions a l'internament com a mesura cautelar i estableix la seva durada màxima en 60 dies, alhora que preveu mesures cautelars alternatives a la privació de llibertat.⁵

Finalment, l'evidència dels darrers anys apunta al fet que l'ampliació de l'accés als permisos de sortida no comporta per si mateixa un increment en els trencaments de condemna. Així, mentre que entre l'any 2014 i el 2018 s'ha incrementat el nombre d'interns estrangers per cada 100 que han gaudit de permisos (de 21 a 25,2), no s'ha produït un increment paral·lel en la taxa de trencaments (de 4,7 a 4,5).⁶

Així doncs, l'aplicació de mesures de contacte amb el medi social ha d'estar determinada per la valoració individualitzada de factors que tenen a veure tant amb el projecte de reintegració de la persona com amb el seu arrelament social i les condicions en què es donaran aquests contactes amb el medi extern, conjuntament amb una adequada utilització dels instruments d'avaluació dinàmica de risc (RisCanvi). En aquest sentit, quan la persona té vincles familiars i socials consolidats, té acreditada la seva identitat, té una adreça coneguda i mitjans de subsistència i hi ha una evidència clara del seu compromís amb un itinerari de reintegració determinat, cal preveure un risc baix de trencament. Al contrari, la denegació automàtica dels permisos o el règim obert, argumentada en la possibilitat d'expulsió en finalitzar la condemna, tindria l'efecte contraproductiu de debilitar els vincles socials i minvaria les oportunitats de reintegració.

És en aquest sentit que aquesta circular estableix els diferents itineraris de reintegració juntament amb l'avaluació individualitzada dels factors criminològics, personals, socials i jurídics com a determinants de les propostes per a les sortides programades, els permisos i el règim obert. Així mateix, preveu l'avaluació dinàmica d'aquestes circumstàncies com a mitjà per assegurar que la intervenció penitenciària s'adapta als canvis que es puguin donar en el transcurs de la condemna.

Cal també seguir millorant la gestió penitenciària per tal que els interns estrangers puguin tramitar la documentació i les autoritzacions que afecten la seva situació d'estrangeria sense que la situació d'empresonament hagi de ser un obstacle o un impediment.

És fonamental que els equips professionals ajudin els estrangers a construir projectes de futur realistes orientats a la reinserció i el desistiment del delictes. A aquelles persones que tenen vincles al país d'acollida i que hi romandran en el moment de l'excarceració, se'ls ha de facilitar l'accés a tots els instruments jurídics i administratius que els permetin dur a terme aquest projecte en les millors condicions possibles de seguretat jurídica.

⁴ Directiva 2008/115/CE del Parlament Europeu i del Consell de 16 de desembre de 2008 relativa a les normes i procediments comuns als Estats membres per al retorn dels nacionals de tercer països en situació irregular.

⁵ Article 235 Reial Decret 557/2011, de 20 de abril, pel que s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, després de la seva reforma per Llei orgànica 2/2009.

⁶ Per a més informació, consulteu els descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació: http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/

L'impuls que darrerament s'està donant des dels serveis penitenciaris a la col·laboració amb recursos comunitaris i institucionals mitjançant la Taula de Participació Social i el desenvolupament d'un pla estratègic de millora de la transició a la comunitat s'han de plasmar en accions concretes que millorin les oportunitats de reintegració de les persones que no retornaran als països d'origen.

Així mateix, la reintegració social és també una finalitat de la intervenció penitenciària amb aquelles persones que previsiblement retornaran al país de residència. L'expulsió durant la condemna o en finalitzar aquesta no és per si mateixa un mitjà per a la reinserció.

L'elaboració d'un pla de retorn durant el compliment de la condemna que prepari la persona per disposar de mitjans materials, recursos personals i suport social en el moment de la sortida ha de ser un element fonamental de la intervenció en aquests casos, juntament amb l'aplicació efectiva dels instruments jurídics per al retorn i l'acompanyament durant aquest.

Per afrontar aquests reptes, que afecten una part tan important de la població penitenciària, cal adequar l'organització i els recursos dels serveis penitenciaris. Els equips professionals necessiten disposar de suport especialitzat al mateix centre i de criteris harmonitzadors per atendre la complexitat que suposa la gestió i la intervenció amb aquest sector de la població. Amb aquesta finalitat, la present circular estableix un dispositiu de coordinació: el Servei d'Orientació i Acollida⁷ (SOA a partir d'ara) i una comissió central per a la coordinació de criteris i procediments i l'actualització de la informació. El desplegament de les directrius d'aquesta circular requereix l'avaluació contínua de les necessitats que es presenten en la gestió als centres penitenciaris i el desenvolupament de criteris i procediments concrets d'actuació i de protocols de coordinació entre els diferents òrgans, institucions i entitats que tenen un paper rellevant en aquesta matèria. En aquest sentit, la present circular estableix directrius que han de servir no sols per harmonitzar les actuacions en matèria d'estrangeria a partir de la seva publicació, sinó també per impulsar-ne el desenvolupament futur.

Així doncs, la publicació d'una nova Circular en matèria d'estrangeria als centres penitenciaris de Catalunya es justifica pels recents canvis normatius, però també per la necessitat de seguir desenvolupant actuacions penitenciàries coordinades per fomentar la igualtat d'oportunitats, el tractament i la reinserció dels estrangers empresonats en consonància amb l'evolució de les polítiques i els recursos dels serveis penitenciaris.

⁷ Vegeu en aquest document: VII. Organització funcional de l'atenció a la població estrangera als centres penitenciaris

II. Objectius

Aquesta circular té com a objectius:

- Establir criteris comuns per a l'atenció, l'avaluació i la intervenció amb els estrangers als serveis penitenciaris de Catalunya.
- Millorar la gestió dels processos administratius i penitenciaris que afecten aquestes persones.
- Millorar la formació i l'especialització del personal penitenciari en aquesta matèria.
- Millorar la coordinació amb els òrgans, les institucions i les organitzacions socials que intervenen en l'atenció a la població estrangera als serveis penitenciaris.

III. Avaluació de necessitats i intervenció amb la població estrangera

Les recomanacions internacionals relatives a la població estrangera a les presons destaquen les necessitats especials d'aquestes persones quan estan sotmeses a mesures penals i la importància que les administracions penitenciàries les tinguin en compte a efectes d'evitar l'aïllament, evitar la discriminació respecte de la població general i facilitar-ne la reintegració social, tant si aquesta s'ha de donar al país d'acollida com si es produeix al país d'origen o residència.

Més concretament, les recomanacions del Consell d'Europa⁸ proposen mesures per reduir l'aïllament potencial d'aquesta població penitenciària i facilitar el seu tractament amb vista a la seva reinserció social.

Atenent aquestes recomanacions i el context penitenciari de Catalunya, en aquest apartat s'estableixen els objectius i les actuacions d'intervenció amb aquesta població.

1. Objectius específics de la intervenció amb la població estrangera

1. Accés a la informació i assistència en la comunicació amb els serveis del centre
Durant el procés d'acollida, però també durant tot l'internament, els equips multidisciplinaris s'han d'assegurar que els estrangers obtenen informació adequada sobre la seva situació penal i penitenciària, els seus drets i obligacions, la normativa del centre i de la unitat, els procediments d'accés als serveis i programes, i també altres aspectes jurídics i administratius que els afecten. A aquelles persones que no tinguin un coneixement del català o el castellà suficient per entendre aquesta informació o per comunicar-se amb els equips professionals, el SOA els ha de proveir d'assistència en la seva llengua mitjançant professionals o persones col·laboradores, i també mitjançant documents o mitjans audiovisuals adaptats.

2. Identificació

Des de l'ingrés, els equips i unitats administratives corresponents han de comprovar si la persona disposa de la documentació acreditativa de la seva identitat i nacionalitat. En cas que aquesta documentació no sigui completa o actualitzada, s'han de dur a terme procediments per tramitar-la, comptant amb la col·laboració de l'intern. Sense aquest requisit, es dificulten altres actuacions necessàries per a la gestió penitenciària i la reintegració futura. Per aquest motiu, quan no estigui assolit, aquest objectiu ha de ser prioritari en el pla de treball de l'intern.

3. Contacte amb l'exterior

Els professionals de treball social han de conèixer la xarxa de suport extern de la persona, tant a Catalunya o la resta de l'Estat com al país d'origen. És d'especial importància que les persones que tenen els seus vincles en altres països puguin comunicar regularment amb la seva família o amb persones amb qui tinguin vinculació. Amb aquesta finalitat, els interns mantindran contactes amb les persones de suport al seu país, i el centre penitenciari ha de facilitar els mitjans i la flexibilitat necessària perquè aquestes comunicacions es puguin dur a terme, sempre de conformitat amb les regles generals previstes per l'article 41 del Reglament penitenciari.

⁸ Recomanació CM/Rec(2012)12 del Comitè de Ministres als estats membre, relativa als interns estrangers (adoptada pel Comitè de Ministres el 10 d'octubre de 2012).

El centre penitenciari ha de facilitar el contacte i la comunicació dels estrangers amb les autoritats consulars del seu país informant-los acuradament del seu dret a aquesta comunicació i dels beneficis que comporta. Sempre que es disposi de la voluntat expressa de la persona, els centres cooperaran amb aquestes autoritats per tal que aquesta assistència sigui efectiva. La Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima ha de promoure la cooperació i els acords de col·laboració amb els consolsats per tal de facilitar l'assistència d'aquests als seus nacionals empresonats.

4. Contacte amb el seu context social i cultural

Els centres penitenciaris han de facilitar l'accés de la població estrangera a la informació sobre l'actualitat social dels seus països i a les pràctiques culturals i religioses pròpies. Els equips multidisciplinaris han de tenir en compte aquest objectiu en la planificació d'activitats culturals i educatives, en el contacte amb els representants culturals i religiosos i amb entitats col·laboradores i en l'accés als mitjans de comunicació a les biblioteques o en altres espais, com les aules TIC.

5. Avaluació

L'avaluació és fonamental per poder determinar els objectius del pla de treball, i també per a l'establiment d'un itinerari de reintegració realista adaptat a les condicions de la persona que permeti ajustar les seves expectatives a les possibilitats reals d'integració social. L'avaluació que fan els equips multidisciplinaris és un procés continu que comença en el moment de l'ingrés i que s'ha d'anar actualitzant a cada revisió del pla de treball i sempre que hi hagi canvis en la situació de la persona. Els resultats de l'avaluació per a cada intern han de quedar recollits en la Fitxa de persones estrangeres del SIPC i han de contenir almenys els elements següents:

- a. Documentació: s'ha de fer constar si té documentació (passaport o altres tipus de document identificatiu expedit al seu país d'origen o residència).
- b. Procediments oberts d'expulsió i possibilitats de modificar-los.⁹
- c. Autoritzacions de residència o de treball que hagi tingut i la seva vigència, així com la possibilitat d'obtenir-ne a partir del moment actual.
- d. Familiars que té al territori espanyol i situació administrativa d'aquests pel que fa a la residència a Espanya o la Unió Europea.
- e. Altres elements d'arrelament: empadronament, experiència laboral al territori espanyol, informe d'arrelament de la SIMC¹⁰, així com anys que fa que viu a Espanya, i especialment a Catalunya.
- f. Xarxa de suport social i vinculacions de què disposa al seu país.
- g. Característiques del projecte migratori:¹¹ motius de la migració, moment en què es va produir, suport de què va disposar, expectatives i projecte de futur.

⁹ Tant en el sentit d'una possible reconsideració de la resolució d'expulsió atenent la situació actual d'arrelament o altres, com de les possibilitats de facilitar el retorn anticipat de l'intern al seu país en tercer grau o en llibertat condicional, d'acord amb l'article 89 del Codi penal o l'article 197 del Reglament penitenciari.

¹⁰ Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania del Departament de Treball i Afers Socials i Famílies (vegeu l'apartat V d'aquesta circular per a més detall sobre l'obtenció d'aquest certificat).

- h. Competències lingüístiques, educatives i laborals i coneixement del context social i jurídic de la societat d'acollida.
- i. Perfil criminològic i necessitats d'intervenció.

6. Assessorament i assistència sobre la situació administrativa i judicial d'estrangeria

Els equips multidisciplinaris han de procurar que la persona tingui en tot moment informació clara i realista respecte dels expedients administratius o judicials que puguin afectar la seva expulsió, de la seva situació administrativa de residència o de treball a Espanya i de les possibilitats que té de millorar o modificar aquestes situacions. L'objectiu principal és que la persona pugui elaborar un projecte realista de futur pel que fa a la seva reintegració social i que estigui motivada per dur a terme les accions o activitats que faran possible materialitzar aquest projecte.

El consell de direcció de cada centre penitenciari ha de disposar dels procediments perquè els interns, en les dates i terminis corresponents, puguin renovar o tramitar les autoritzacions de residència o de treball a què tinguin dret, especialment en el cas de les persones en situació de presó preventiva i sense antecedents penals.

Quan la persona té una situació clara d'arrelament a Espanya, l'equip multidisciplinari, amb l'assessorament del SOA, avalua les possibles actuacions administratives que permetin modificar els expedients d'expulsió i aconseguir autoritzacions de residència o de treball, encara que siguin provisionals, per tal que, si així ho desitja, la persona internada informi l'autoritat competent en matèria d'estrangeria de la seva situació i dels canvis produïts i sol·liciti la modificació de la mesura d'expulsió acordada o les autoritzacions que corresponguin. Els professionals d'inserció laboral del CIRE han de col·laborar amb els equips multidisciplinaris en les tasques d'avaluació i gestió relatives a les autoritzacions de residència o de treball.

En aquells casos en què l'itinerari indicat sigui el retorn al país d'origen o residència, els equips penitenciaris han d'orientar i assistir la persona en l'accés als instruments jurídics que permetin retornar de manera anticipada i disposar en les millors condicions possibles de vinculació i suport social al país de residència.

Els serveis penitenciaris, amb la col·laboració de les taules de participació social, facilitaran l'accés dels interns estrangers a l'assistència administrativa, jurídica i social que presten organismes i entitats especialitzats en matèria d'estrangeria.

7. Coneixement de la societat d'acollida

El coneixement de l'idioma és un mitjà necessari per accedir en igualtat de condicions que la resta de la població penitenciària als programes i serveis del centre i per poder exercir els propis drets de manera efectiva. Per aquest motiu, l'aprenentatge de la llengua catalana i la llengua castellana ha de ser un objectiu prioritari per a totes les persones que no disposin de les competències lingüístiques bàsiques en aquestes llengües.

¹¹ Per a més informació sobre els projectes migratoris, consulteu: Àrea d'Investigació Social i Criminològica (2011): *Trajectòries de vida dels estrangers encarcerats*. Documents d'investigació del CEJFE: http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2011/vidaEstrangersEncarcerats_CA.pdf

En aquest sentit, la Llei d'acollida de la Generalitat de Catalunya¹², al capítol II, estableix els serveis de primera acollida com a instrument bàsic d'integració per a les persones immigrades. Aquests serveis consten d'accions formatives i informatives estructurades amb uns continguts mínims de:

- Competències lingüístiques bàsiques.
- Coneixements laborals.
- Coneixement de la societat catalana i del seu marc jurídic.

La realització del conjunt de la formació s'acredita per mitjà d'un certificat anomenat *certificat d'acollida* que emet la Secretaria d'Igualtat Migracions i Ciutadania (SIMC). Aquest certificat té eficàcia en determinats procediments d'estrangeria i d'adquisició de la nacionalitat, i facilita l'accés al mercat de treball i altres possibilitats formatives.

Així mateix, és una de les condicions perquè la SIMC pugui emetre l'informe sobre el grau d'integració social per l'arrelament social a Catalunya i per a les modificacions o renovacions d'autoritzacions de residència temporal.

En conseqüència, els centres de formació d'adults i els equips multidisciplinaris coordinen la planificació i execució d'aquestes activitats formatives i la seva certificació per tal que puguin ser reconegudes als efectes d'obtenir el certificat d'acollida i l'informe de la SIMC abans esmentat.

8. Accés al treball, activitats, programes i mesures de contacte amb el medi social

La condició d'estranger no pot ser una limitació per a l'accés al treball, als programes, les activitats i els serveis comuns a la població penitenciària. En aquest sentit, els equips multidisciplinaris han d'assistir els estrangers perquè comprenguin adequadament l'oferta disponible al centre i dels mecanismes per accedir-hi, i també per eliminar les barreres que puguin dificultar la seva participació en igualtat de condicions.

Igualment, s'han de prendre en consideració tots els factors presents, més enllà del d'estrangeria, a l'hora de valorar les propostes de permisos, sortides i règim obert. Cal tenir en compte que les sortides i el contacte amb el medi social són instruments per a la funció de rehabilitació de la pena i per prevenir els efectes negatius de períodes llargs d'empresonament. Amb aquesta finalitat, les juntes de tractament han de valorar la possibilitat de proposar sortides per a interns estrangers que tenen períodes llargs d'internament, independentment que estigui previst el retorn al seu país a l'última part o en finalitzar la condemna.

Més endavant en aquest document, s'indiquen els criteris per a les sortides i el règim obert d'acord amb els diferents itineraris de reinserció.

9. Preparació per a la sortida en llibertat

L'elaboració d'un projecte de futur realista, comptant amb la participació i la voluntarietat de la persona, ha de ser un eix de la intervenció durant tot el temps d'internament. Cal tenir en compte els vincles existents al territori espanyol, la situació administrativa i judicial respecte

¹² Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya i Decret 50/2014, de 18 de novembre, dels serveis d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya.

d'autoritacions de residència i expedients d'expulsió i els vincles al país d'origen o residència. La configuració d'aquests tres factors en cada persona determinarà un dels tres possibles itineraris de reintegració futura que es detallen al punt 2 del següent apartat.

2. Programació d'activitats i pla de treball

La junta de tractament i el consell de direcció del centre han de tenir en compte els objectius d'intervenció amb la població estrangera que s'han indicat anteriorment en la planificació general d'activitats del centre d'acord amb els paràmetres del Programa marc d'organització curricular (PMOC). En la planificació s'han de considerar, especialment, les necessitats de la població del centre pel que fa a l'aprenentatge de les llengües catalana i castellana, la formació professional i ocupacional, l'orientació laboral, el coneixement del medi social i el marc legal, i també l'educació intercultural. Tota aquesta formació correspon als àmbits del PMOC: formació de persones adultes, àmbit del món laboral i context jurídic, social i cultural. En el règim obert, els equips multidisciplinaris disposen dels recursos comunitaris per tal de donar continuïtat a aquest mena d'intervencions en el medi social.

L'elaboració del pla de treball s'ha de fer valorant quins són els objectius prioritaris, atenent les previsions de tot el període d'empresonament, i s'han de seleccionar al principi aquells programes i objectius, com l'aprenentatge de les llengües, que faciliten l'adquisició de coneixements i competències bàsiques necessaris per poder participar en altres programes i objectius posteriors. A les fases avançades del compliment, el pla de treball ha de fer èmfasi en aquells objectius més directament relacionats amb l'itinerari de reintegració indicat per a cada persona.

Tant el pla de treball com l'itinerari de reintegració han de ser validats per la junta de tractament a partir de la proposta que faci l'equip multidisciplinari corresponent.

La disposició addicional segona de la Llei d'acollida de la Generalitat de Catalunya convalida els serveis d'execució penal per atendre les necessitats inicials d'informació i formació de caràcter bàsic dels estrangers immigrants. D'altra banda, la instrucció SIMC/TSF/1/2017 de la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania¹³ determina els requisits que han de complir els certificats de participació en les activitats formatives i informatives sobre competències lingüístiques bàsiques, coneixements laborals i coneixements de la societat catalana i del seu marc jurídic. En conseqüència, els secretaris de les juntes de tractament i els responsables dels centres de formació d'adults han d'emetre certificats de la realització d'aquestes activitats, una còpia digitalitzada dels quals s'ha d'incorporar a l'expedient de rehabilitació del SIPC.

El professional de referència ha de reflectir totes les actuacions referides a la població d'origen estranger en l'agenda de tractament per tal de facilitar-ne el coneixement a la resta de professionals si es produeix un canvi de centre penitenciari.

¹³ Instrucció SIMC/TSF/1/2017 per la qual s'estableixen els criteris generals per a l'elaboració dels informes d'estrangeria competència de la Generalitat de Catalunya.

IV. Classificacions i sortides a l'exterior

1. Objectius i criteris de les sortides i règim obert per a la població estrangera

La llei i el reglament penitenciaris no fan cap distinció respecte de les sortides o permisos i el règim obert entre la població penitenciària estrangera i la resta. Per tant, les juntes de tractament, a l'hora de fer propostes, han d'avaluar les circumstàncies personals, socials, penals i penitenciàries del penat que tinguin relació amb el risc de trencament de condemna o de comissió de nous delictes, els objectius assolits i pendents del programa individual de tractament i el seu projecte de reintegració social. Així doncs –juntament amb els factors criminològics- l'acreditació de la identitat i la nacionalitat de la persona, les condicions d'allotjament i subsistència, l'activitat prevista en el medi social i els vincles i el suport social de què disposa són factors clau que determinen les propostes de sortida o règim obert, tant per a la població estrangera com per a la població general dels centres penitenciaris.

S'ha d'entendre que les sortides i el règim obert són instruments per a l'acostament progressiu al medi social. En aquest sentit, els equips multidisciplinaris els hauran d'aplicar com a mitjans per a potenciar l'arrelament i la preparació de la futura vida en llibertat quan hi hagi un projecte d'arrelament al territori espanyol.

Quan el projecte de futur de l'estranger estigui orientat al retorn al país d'origen o residència, la finalitat de la intervenció penitenciària ha de consistir a donar suport a aquest projecte facilitant l'accés als mecanismes jurídics per al compliment de la pena al país on residirà o la substitució d'aquesta per l'expulsió per a aquells que compleixin els requisits jurídics per a la seva aplicació. El seu programa individual de tractament ha de tenir com a element fonamental la planificació de la reintegració social al país de destinació en les millors condicions possibles pel que fa a la inclusió social i la reducció del risc de reincidència. Per assolir aquest objectiu, els equips han d'orientar l'intern estranger en l'aprofitament dels dispositius i programes de rehabilitació i reinserció que ofereix el sistema penitenciari en igualtat de condicions amb la població espanyola.

2. Itineraris d'integració social per a la població estrangera

És missió dels equips multidisciplinaris orientar i assistir l'intern estranger en l'elaboració d'un pla de reintegració que s'adeqüi a la seva situació social i als seus interessos, però també que sigui realista respecte de les possibilitats reals de portar-lo a terme. Seguint aquests criteris, els equips valoraran la concessió de sortides i règim obert tenint en compte tres possibles itineraris de reintegració:

2.1. Itinerari per a persones amb arrelament al territori espanyol

Es poden incloure en aquest itinerari tots els interns estrangers que disposen de vincles al territori espanyol el projecte de futur dels quals s'orienta a la integració en aquest territori. Més concretament:

1. Compliran la condemna íntegra, atès que no estan sotmesos a una mesura de substitució parcial o total de la pena per expulsíó.
2. Disposen d'importants factors d'arrelament al territori espanyol, que s'evidencien amb alguna de les següents condicions:¹⁴

¹⁴ Per a més informació sobre els requisits per a l'informe d'arrelament de la SIMC i l'ATP, vegeu el punt 4.1. de l'apartat VI d'aquesta circular.

- a) Poden obtenir o renovar una autorització de residència o de treball, tot i estar condemnats, perquè es tracta de ciutadans comunitaris o de familiars d'aquests, o perquè compleixen altres requisits previstos per la llei i el reglament d'estrangeria.
- b) Disposen de condicions favorables per obtenir un informe d'arrelament de la SIMC relatives al temps d'estada al territori i als vincles familiars, i segueixen favorablement un pla de treball orientat al compliment de la resta de requisits.
- c) Compleixen els requisits per a l'obtenció d'una autorització de treball par a penats (ATP).

L'objectiu del pla de treball serà, a més de l'abordatge dels factors criminològics relacionats amb la probabilitat de reincidència, el reforçament dels vincles familiars, socials i laborals i, quan sigui viable, la gestió dels procediments administratius i judicials per obtenir una autorització de residència o de treball. El pla de treball ha d'incloure les sortides i permisos, i també la classificació o progressió a tercer grau, tenint en compte els mateixos criteris que se segueixen per a la població general.

2.2. Itinerari de retorn al país d'origen o residència

Els equips i les juntes han de preveure aquest itinerari per a aquelles persones amb poques possibilitats d'integració social al territori espanyol o que tinguin un projecte de futur orientat al retorn. Més concretament, es tindrà en compte aquest itinerari quan es doni algun dels supòsits següents:

1. En la sentència o en l'acord posterior de l'òrgan judicial està prevista la substitució de la totalitat o d'una part de la pena per l'expulsió.
2. Tenen un procés d'extradició pendent d'execució en finalitzar la condemna que estan complint.
3. No tenen arrelament al territori espanyol, d'acord amb els criteris del punt anterior.

L'objectiu de la intervenció serà, des del principi, ajustar a la realitat les expectatives de la persona respecte de la integració futura i preparar el pla de retorn en les millors condicions possibles d'inclusió social i prevenció de la reincidència.

El pla de treball preveurà la millora de les competències psicosocials i laborals per dur a terme aquesta integració amb èxit. Així, el pla de retorn ha de preveure la capacitat laboral, la millora de les competències educatives i psicosocials, plans d'estalvi i la via per accedir al retorn anticipat d'acord amb els instruments jurídics existents¹⁵. Es procurarà també, en la mesura del possible, reforçar els vincles socials que la persona té al seu país perquè pugui tenir bones condicions d'acollida en el moment del retorn.

En aquest itinerari, l'excarceració i el trasllat al país han de ser programats pels equips multidisciplinaris amb la participació de la persona i de la seva xarxa social d'acollida. En aquest procés, els equips de treball social prepararan amb prou antelació les condicions materials del retorn i l'acollida al seu país (residència, subsistència i suport social, procediment per al trasllat) tenint en compte l'intern, el seu entorn social i les autoritats implicades en el trasllat. Quan el suport social al país de retorn no sigui suficient per proveir aquestes condicions d'acollida, els equips de treball social poden demanar la col·laboració

¹⁵ Vegeu l'apartat V d'aquesta circular

d'entitats socials o organismes que tinguin capacitat d'oferir suport al país de residència futura.

Com a norma general, les juntes de tractament no preveuran les sortides programades, els permisos o el règim obert per a les persones que segueixen aquest itinerari, atès que no suposen un acostament progressiu al medi social al qual retornaran. No obstant això, quan les sortides o permisos puguin ser un complement necessari per als programes i activitats de tractament o puguin suposar una millora important en les condicions de compliment de la pena, especialment per a períodes de compliment de llarga durada, les juntes podran fer propostes favorables de sortides o permisos, sempre que es compleixin els criteris generals per a un acord favorable. En aquests casos, s'ha de constatar especialment una previsió de risc mitjà o baix de trencament o reincidència i un compromís clar de l'intern amb el seu PIT i el seu pla de retorn.

Els interns inclosos en aquest itinerari (excepte aquells que tenen pendent un procés d'extradició) poden ser classificats en tercer grau a efectes de substitució parcial de la pena per expulsió quan hagin assolit els objectius del seu PIT previs al retorn i ho permeti una resolució judicial en aplicació de l'article 89 del Codi penal. En cas que no consti un acord en aquest sentit, els equips podran assessorar la persona penada perquè ho pugui sol·licitar a l'autoritat judicial competent per resoldre.

2.3. Itinerari d'excarceració al territori espanyol per impossibilitat de retorn

Es donen alguns supòsits en què l'estranger no pot ser expulsat del territori espanyol encara que tingui un arrelament insuficient en aquest territori o, fins i tot, havent-hi una resolució judicial o administrativa que ho determina. És el cas de les persones a les quals s'apliquen les regulacions de protecció jurídica internacional¹⁶, d'aquelles que compleixen algunes de les circumstàncies excepcionals previstes pel títol V del RLOE, quan ha resultat impossible obtenir documentació sobre la seva identitat i nacionalitat, o si l'expulsió no es pot dur a terme per altres motius quan aquesta circumstància ha estat verificada per l'Àrea d'Informació i Seguretat de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (AIS).

En aquests casos, tot i que difícilment es donaran unes condicions òptimes d'arrelament i de residència legal, davant la previsió que la persona romandrà al territori espanyol en finalitzar la condemna, el PIT ha de preveure un pla de transició a la llibertat que afavoreixi les millors condicions possibles de subsistència, allotjament, activitat i suport social per tal de prevenir l'exclusió social i la reincidència. Aquest pla s'ha d'iniciar amb una antelació mínima de 6 mesos a la data prevista de llibertat.

Els serveis penitenciaris, en col·laboració amb la Taula de Participació Social, avaluaran les necessitats de les persones que segueixen aquest itinerari i buscaran el suport de les institucions i entitats socials de la comunitat per al desenvolupament del pla de transició.

Quan l'expulsió no es pugui dur a terme per manca de documentació identificativa, caldrà valorar si això és degut a la manca de col·laboració de l'intern o si hi intervenen altres causes alienes a la voluntat de la persona. Així, quan es constati que aquesta persona no pot ser documentada per les autoritats de cap país i que desitja ser documentada per les autoritats espanyoles, es preveurà com un objectiu del pla de treball l'obtenció del document

¹⁶ Veure punt 5 de l'apartat VI d'aquesta circular

identificatiu previst per l'article 34.2 de la Llei d'estrangeria¹⁷. Aquesta és una primera actuació prioritària per preparar un itinerari de transició a la llibertat que pot incloure les sortides i l'accés al règim obert sempre que es compleixin els requisits generals previstos per a la població penitenciària.

Si la manca de col·laboració de la persona és la raó constatada que impedeix l'obtenció de documentació, s'ha de considerar que aquest és un indicador clau de la seva manca d'implicació en el pla de treball. En aquestes condicions no es pot dur a terme un pla de reintegració social amb les degudes garanties de bon ús de les sortides i de prevenció de la reincidència. Per això, l'objectiu del PIT serà aconseguir la col·laboració de l'intern en l'obtenció d'aquesta documentació. Mentre no s'assoleixi aquest objectiu no es faran propostes de sortides o de classificació en tercer grau. Si en un moment posterior la persona facilita la informació i les actuacions necessàries per acreditar la seva identitat i nacionalitat, els equips valoraran l'itinerari més adequat per a cada cas d'acord amb els criteris d'aquesta circular.

3. Caràcter dinàmic i flexible dels itineraris de reintegració

L'elecció d'un itinerari concret suposa una guia per a la intervenció, però mai pot substituir la valoració individualitzada de les circumstàncies personals, socials i administratives de cada persona en els diferents moments de compliment de la pena. A més, els diferents factors que fonamenten les avaluacions dels equips tècnics i els acords dels òrgans penitenciaris poden canviar durant el transcurs de l'internament com a conseqüència de l'obtenció de nova informació o documentació o també a causa de l'evolució en el tractament, canvis en l'entorn social de la persona o modificacions de les resolucions judicials o administratives que determinen les possibilitats d'expulsió o les condicions de residència al territori espanyol. Els equips multidisciplinaris han de tenir en compte els canvis esdevinguts en aquests factors en les successives avaluacions per tal de modificar, si escau, el pla de treball i l'itinerari de reintegració proposat, tant si aquests canvis determinen un objectiu de permanència al territori espanyol com si determinen la conveniència de retorn al país d'origen.

Cal tenir en compte que la resolució judicial de substitució de la pena per expulsió no és inamovible. L'apartat 4 de l'article 89 del Codi penal estableix que "No serà procedent la substitució quan, a la vista de les circumstàncies del fet i les personals de l'autor, en particular el seu arrelament a Espanya, l'expulsió resulti desproporcionada". Aquestes circumstàncies es poden veure modificades o ser valorades amb posterioritat a la sentència.

En aquest sentit, la circular 7/2015 de la Fiscalia General de l'Estat¹⁸ desenvolupa criteris per a la interpretació del concepte de proporcionalitat de l'article 89.4 del Codi penal. Aquesta circular assenyala, entre d'altres, els següents criteris:

- El criteri de proporcionalitat afecta tant la substitució total com parcial de la pena.
- La resolució judicial que acorda l'expulsió no és inamovible, ja que s'han de tenir en consideració els canvis esdevinguts en la integració a Espanya del penat.

¹⁷ Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, en la redacció feta per la Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre.

¹⁸ Circular 7/2015 de la Fiscalia General de l'Estat sobre l'expulsió de ciutadans estrangers com a mesura substitutiva de la pena de presó després de la reforma operada per LO 1/2015.

- Per tal de valorar aquest criteri de proporcionalitat s'ha de tenir en compte el temps de residència al territori espanyol i les situacions d'assentament prolongat, com és el cas d'immigrants de segona generació o d'immigrants arribats durant la infantesa o joventut que han passat la major part de la seva existència a Espanya.
- També s'ha de considerar la manca de lligams socials, culturals o familiars amb el país d'origen.
- S'ha de valorar el risc que pugui representar l'estranger per a l'ordre o la seguretat pública. Per això, quan la persona sotmesa a expulsió ha mantingut un període significatiu de bona conducta després del delicte, s'ha de tenir en compte aquesta circumstància a l'hora d'interpretar el criteri de proporcionalitat.

En el cas dels ciutadans de la Unió Europea o els seus familiars, l'article 33.2 de la Directiva 2004/38/CE¹⁹ estableix expressament que l'ordre d'expulsió s'ha de revisar quan hagi de ser executada més de dos anys després d'haver-se dictat, per tal de "comprovar l'actualitat i la realitat de l'amenaça per a l'ordre públic o la seguretat pública que representa l'interessat i examinar qualsevol canvi material de circumstàncies que es pogués haver produït des del moment que es va emetre l'ordre d'expulsió".

En conseqüència, els equips multidisciplinaris han de tenir en compte qualsevol modificació en les circumstàncies de la persona que pugui afectar les resolucions d'expulsió i proporcionar-li assistència per adreçar-se als òrgans competents per revisar-les.

4. Contingut de les propostes de sortida o règim obert

Les juntes de tractament han de valorar el compliment dels requisits per a les sortides o el règim obert que són comuns a la població general, així com aquells aspectes relacionats amb la situació d'estrangeria que poden afectar-los.

Amb aquesta finalitat, les propostes de classificació o progressió a tercer grau han d'incloure la descripció de les variables rellevants d'estrangeria i un pla de treball detallat. Més concretament:

- a. Informació sobre:
 - El procés migratori i el temps de permanència a Espanya.
 - La situació legal de residència o de treball anterior i actual.
 - Experiència laboral i oferta de treball actual, en cas que en tingui.
 - Vincles familiars i socials, detallant la situació legal de residència o nacionalitat dels familiars directes.
 - Expedients judicials o administratius d'expulsió vigents.
- b. S'ha d'informar sobre els assoliments dels PIT duts a terme i sobre el PIT previst en medi obert, i també fer constar les previsions sobre habitatge, mitjans de subsistència previstos, xarxa de suport social i activitats que durà a terme en règim obert.

Aquesta informació s'ha de fer constar també a les propostes que comportin l'inici de contactes amb el medi social, i haurà de ser actualitzada cada cop que hi hagi alguna modificació en les variables esmentades.

¹⁹ Directiva 2004/38/CE, de 29 d'abril de 2004, relativa al dret dels ciutadans de la Unió i dels membres de les seves famílies a circular i residir lliurement en el territori dels Estats membres.

V. Supòsits i actuacions per al retorn al país d'origen o residència

Tant la llei orgànica d'estrangeria (LOE²⁰), a l'article 57, com l'article 89 del Codi penal, regulen supòsits segons els quals un estranger sotmès a un procediment penal pot ser expulsat abans d'haver finalitzat aquest o després del compliment de la pena. La normativa comunitària i els convenis internacionals també regulen instruments jurídics per al compliment de la condemna al país de nacionalitat o residència. Així mateix, el Reglament penitenciari i la normativa comunitària regulen el compliment de la llibertat condicional al país on l'estranger té la seva vinculació o residència.

En aquest apartat es descriuen els diversos supòsits de retorn i es regulen les actuacions a dur a terme per a cadascun.

1. Procediment general per a l'expulsió

La incoació d'un expedient administratiu o judicial d'expulsió, així com el seu estat de tramitació, s'ha de fer constar a l'expedient personal de l'intern, i també al SIPC.

L'AIS és la unitat encarregada de coordinar amb l'autoritat governativa qualsevol tipus d'actuació en aquesta matèria. Així, qualsevol tràmit d'expulsió que sigui notificat directament al centre penitenciari s'ha de comunicar immediatament a l'AIS mitjançant un ofici o un correu electrònic.

Aquesta àrea és, també, qui ha d'informar el centre penitenciari quan una persona no pot ser expulsada per diferents motius, a partir de la seva coordinació amb els cossos policials. Cal tenir en compte que la impossibilitat d'expulsió és deguda a impediments concrets que es poden veure modificats amb posterioritat; per tant, en cas que es modifiquin les circumstàncies que la van impedir en el seu moment, se n'ha d'informar l'AIS per a una nova valoració.

2. Estrangers preventius amb expulsió administrativa autoritzada pel jutge del qual depenen (art. 57.7 LOE)

L'article 57.7.a de la LOE estableix que quan un estranger tingui obert un expedient administratiu d'expulsió i alhora es trobi processat o imputat en un procediment judicial per delictes per al qual es prevegi una pena privativa de llibertat inferior a sis anys de condemna, l'autoritat governativa ha de sol·licitar al jutge que, amb l'audiència prèvia del ministeri fiscal, resolgui en el termini de tres dies l'expulsió del territori nacional. S'hi afegeix, igualment, que si està subjecte a diferents processos, l'autoritat governativa ha de demanar autorització als òrgans judicials corresponents.

Per tant, quan un intern estranger estigui ingressat en un centre penitenciari en qualitat de preventiu, ha de ser la mateixa autoritat governativa qui ha d'instar el procediment d'expulsió davant l'autoritat judicial de qui depengui.

Si l'intern estranger té altres causes preventives o penades, la Unitat de Gestió Penitenciària (UGP) ha de comunicar aquesta situació a l'autoritat judicial que n'hagi autoritzat l'expulsió. Igualment, s'ha de comunicar l'existència d'una resolució judicial d'expulsió a la resta d'autoritats judicials a disposició de les quals es trobi la persona.

²⁰ Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, en la redacció feta per la Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre.

El centre penitenciari ha de comunicar immediatament a l' AIS qualsevol circumstància que pugui afectar el tràmit d'expulsió.

3. Substitució de la pena per expulsió en aplicació de l'art. 89 del Codi penal

L'article 89.1 del Codi penal estableix que les penes de presó de més d'un any imposades a un ciutadà estranger seran substituïdes per la seva expulsió del territori espanyol. Es fan excepcions a aquesta mesura quan es considera necessari el compliment de la totalitat o d'una part d'aquesta pena per assegurar la defensa de l'ordre jurídic i la confiança en la vigència de la norma infringida, o quan la pena o la suma de les penes supera una durada de 5 anys. En aquests supòsits, el jutge o tribunal podrà acordar l'execució de tota o d'una part de la condemna, però en tots els casos se substituirà la resta de la pena per l'expulsió del penat quan aquest accedeixi al tercer grau o li sigui concedida la llibertat condicional.

No obstant això, l'apartat 4t de l'esmentat article estableix la improcedència de la substitució quan per l'arrelament a Espanya es considera desproporcionada la mesura d'expulsió, o en una majoria dels supòsits de ciutadans de la Unió Europea. També, el mateix article, en l'apartat 9è, determina una sèrie de delictes pels quals no se substituirà la pena per expulsió.

3.1. Penats estrangers per als quals s'ha substituït en sentència la totalitat de la pena per l'expulsió (art. 89.1 del Codi penal)

a. Procediment a seguir quan es tracta d'una pena única d'entre 1 i 5 anys:

Una vegada el tribunal sentenciador comuniqui al centre penitenciari la sentència o la interlocutòria posterior d'expulsió, la UGP ho ha de fer constar al SIPC i a l'expedient de l'intern, i ho comunicarà a l' AIS de manera immediata.

b. Procediment a seguir quan hi ha concurrència de condemnes d'una durada d'entre 1 i 5 anys:

En el cas de concurrència de condemnes amb pena privativa de llibertat, atesa la complexitat del procediment, l' AIS, en primer lloc, ha de sol·licitar a la brigada d'estrangeria de la policia nacional que indiqui la possibilitat real d'execució de l'expulsió acordada.

Si l'expulsió es pot dur a terme, l' AIS ho ha de comunicar al centre penitenciari on estigui ingressat l'interessat perquè aquest comprovi en primer lloc:

- Si la suma de totes les penes té una durada d'entre 1 i 5 anys de presó.
- Quin codi penal és aplicable a cada causa.²¹

Un cop comprovats aquests aspectes, la UGP ha d'informar la resta dels tribunals sentenciadors que s'ha disposat la substitució de la pena per l'expulsió del territori nacional en una de les causes penades, a fi que es pronunciïn sobre si substitueixen les penes imposades per la mesura d'expulsió.

En el cas que tots els tribunals acordin la substitució de les penes respectives per l'expulsió, se n'ha d'informar el jutjat de vigilància penitenciària (JVP) corresponent i l' AIS, que s'ha

²¹ S'ha de tenir en compte quin és el codi penal aplicable a cada causa: la reforma del Codi penal de 2010 elimina el requisit obligatori de la voluntarietat del penat per poder substituir la pena per l'expulsió. Quan sigui aplicable el Codi penal anterior a 2010, caldrà adjuntar la sol·licitud de l'estranger de substitució de la pena per l'expulsió.

d'encarregar de coordinar-ne l'execució. Quan les penes estan acumulades, totes les comunicacions i sol·licituds s'han de dur a terme amb l'últim tribunal acumulador.

En el supòsit que algun dels jutjats o tribunals no resolgui la substitució de la pena per l'expulsió del territori, s'ha de comunicar aquesta circumstància a l' AIS, al JVP i a la resta de tribunals sentenciadors, amb la indicació a aquests últims de l'inici o la continuació de compliment ordinari de la pena, tret que indiquin el contrari.

3.2. Penats estrangers per als quals el jutge o tribunal ha acordat substituir una part de la pena per l'expulsió (apartats 1 i 2 de l'art. 89 del Codi penal)

L'article 89 del Codi penal estableix que el jutge o tribunal pot acordar l'execució d'una part de la condemna quan sigui necessari per assegurar la defensa de l'ordre jurídic i restablir la confiança en la vigència de la norma infringida pel delictes. En el cas d'una pena igual o inferior a 5 anys o de diverses penes que no superin aquesta durada (article 89.1), l'execució de la condemna no pot superar els dos terços de la seva durada. Quan es tracti d'una pena o suma de diverses penes que superin els 5 anys de durada (article 89.2), el jutge pot determinar l'execució d'una part o de la totalitat de la condemna. En tots dos supòsits de compliment parcial se substituirà la resta de la pena per expulsió quan el penat accedeixi al tercer grau o li sigui concedida la llibertat condicional, sempre que així es reculli en la sentència o interlocutòria posterior.

Així doncs, en el cas de penes superiors a un any i quan l'expulsió no sigui improcedent per l'especial arrelament, en determinats casos de ciutadans de la Unió Europea (article 89.4 del Codi penal) o d'autors de certs delictes (article 89.9 del Codi penal), el jutge o tribunal pot acordar la substitució d'una part de la pena per l'expulsió quan s'hagi complert una part determinada de la pena o, en tot cas, en el moment de la classificació en tercer grau o de la concessió de la llibertat condicional.

a. Procediment a seguir quan es tracta d'una pena única

Quan en la sentència, o durant l'execució de la pena, s'acordi l'expulsió del territori nacional després del compliment d'una part determinada de la condemna, tres mesos abans de la data de finalització del període de compliment acordat, el centre ho ha de comunicar a l' AIS per confirmar que l'expulsió es pot dur a terme i per procedir a l'expulsió de l'intern en coordinació amb les brigades d'estrangeria en el moment que es compleixi aquesta data.

En el cas que la resolució judicial prevegi l'expulsió del territori nacional en accedir el penat al tercer grau o a la llibertat condicional, la junta de tractament ha de tenir en compte aquesta previsió per, si escau, elevar una proposta de progressió amb aquesta finalitat. En aquests casos, valorades totes les circumstàncies de la situació de la persona, els equips multidisciplinaris tindran en consideració l'existència d'un pla de retorn acordat amb el penat a l'hora de preparar la proposta de tercer grau o llibertat condicional.

Abans d'iniciar tot el procediment de classificació o progressió a tercer grau, s'ha de sol·licitar a l' AIS la confirmació que l'expulsió es pot dur a terme. Una vegada confirmada aquesta possibilitat, s'iniciarà tot el procés per a la classificació o progressió a tercer grau. En el moment que sigui ferma la resolució de classificació en tercer grau, s'ha de comunicar aquesta circumstància a l' AIS per tal que coordini amb les brigades d'estrangeria l'execució de l'expulsió.

En tots els casos, la UGP ha de comunicar al fiscal delegat d'estrangeria de la fiscalia provincial corresponent la previsió de compliment en tres mesos de la part de condemna acordada per a l'expulsió, o bé la proposta de classificació o progressió a tercer grau a efectes d'expulsió, segons que sigui procedent.

b. Procediment a seguir quan hi ha concurrència de condemnes

Quan hi hagi concurrència de condemnes privatives de llibertat, un cop la brigada provincial d'estrangeria de la policia nacional hagi confirmat que l'expulsió acordada es pot dur a terme, s'ha de comunicar a la resta de jutjats o tribunals sentenciadors que l'estranger té una causa penada en la qual s'ha disposat la substitució d'una part de la pena per l'expulsió del territori nacional, per tal que es pronunciïn sobre la substitució o no de les penes imposades per la mesura d'expulsió. Si les penes estan acumulades, totes les comunicacions i sol·licituds s'adreçaran a l'últim tribunal acumulador.

Si tots els tribunals resolen substituir les penes respectives per la mesura d'expulsió del territori, se n'ha d'informar l' AIS, que és l'encarregada de coordinar l'execució d'aquesta mesura amb les autoritats corresponents. Aquesta notificació s'ha de fer tres mesos abans de la data de compliment parcial de les penes o a l'inici del procés de classificació o progressió a tercer grau.

Si algun dels tribunals no resol la substitució de la pena per l'expulsió del territori, s'ha de comunicar aquesta circumstància a l' AIS, al JVP i a la resta de tribunals sentenciadors, així com la continuació del compliment ordinari de la pena, tret que algun tribunal indiqui el contrari.

3.3. Actuacions comunes als procediments de substitució de la pena per expulsió en aplicació de l'art. 89 del Codi penal

La substitució parcial o total de la pena per expulsió ha d'estar recollida en la sentència condemnatòria o en interlocutòria posterior a la fermesa de la sentència. Si no hi consta aquest pronunciament però hi ha un pla de retorn acordat amb el penat, el centre penitenciari demanarà al jutge o tribunal sentenciador si existeix un pronunciament respecte de la suspensió de la pena per expulsió o si el penat es troba dintre dels supòsits de no aplicació d'aquesta substitució.

Quan es confirmi la impossibilitat de dur a terme l'expulsió per qualsevol motiu, en compliment de l'article 89.8 del Codi penal, la UGP informará d'aquesta circumstància el JVP i l'autoritat o autoritats judicials que han emès la sentència, així com de la continuació en el compliment de la pena substituïda. L' AIS és l'òrgan que ha d'informar d'aquesta circumstància el centre a partir de la seva coordinació amb les brigades d'estrangeria del Cos Nacional de Policia (CNP).

Així mateix, d'acord amb l'article 27 del Reglament penitenciari, s'ha de notificar al Ministeri Fiscal, mitjançant el fiscal delegat d'estrangeria de la fiscalia provincial corresponent, qualsevol modificació respecte de l'execució de la substitució o el compliment de la pena substituïda.

4. Expulsió administrativa una vegada complerta la condemna (art. 57.2 i 57.8 LOE)

L'article 57.2 de la LOE estableix com a causa d'expulsió que la l'estranger hagi estat condemnat, dins o fora d'Espanya, per una conducta dolosa que constitueixi al nostre país

delicte sancionat amb pena privativa de llibertat superior a un any, llevat que els antecedents penals hagin estat cancel·lats. Així mateix, l'article 57.8 de la mateixa llei indica que, en el cas dels estrangers condemnats per conductes tipificades com a delicte pels articles 312.1, 313.1 i 318 bis del Codi penal, l'expulsió s'ha de dur a terme una vegada complerta la pena de privació de llibertat.

Cal tenir en compte, no obstant això, que el Reglament d'estrangeria²² preveu als articles 23.8 i 241 les condicions que poden conduir a una revocació de l'ordre d'expulsió. Si es dona aquesta situació, s'ha d'assessorar l'intern i assistir-lo en les tramitacions de documentació que puguin ser d'utilitat per a aquesta finalitat.

D'acord amb l'article 26 del Reglament penitenciari, amb una antelació de tres mesos, o en el moment de sol·licitar la proposta de llibertat definitiva dels penats estrangers subjectes a mesura d'expulsió posterior al compliment de la condemna, l' AIS s'ha d'encarregar de notificar la data previsible d'extinció de la condemna a la brigada d'estrangeria de la comissaria de policia perquè proveeixi el que sigui necessari d'acord amb la legislació d'estrangeria vigent. Per assegurar aquest procediment, la UGP ha de fer un recordatori, mitjançant un ofici o un correu electrònic, a l' AIS 15 dies abans de la propera llibertat definitiva de l'intern.

5. Trasllet d'estrangers condemnats als seus països d'origen per continuar-hi complint la condemna

El compliment de condemna al país d'origen, residència o nacionalitat, conforme al Conveni d'Estrasburg,²³ la Llei 23/2014²⁴ o altres convenis bilaterals vigents en aquesta matèria, té com a finalitat principal afavorir la reinserció social, sense oblidar l'efecte humanitzant en l'execució de la pena. Així, aquests instruments permeten que les persones condemnades a penes privatives de llibertat en un país diferent del seu es traslladin al seu país d'origen, residència o nacionalitat per continuar-hi complint la condemna que se'ls ha imposat, sempre que ambdós estats siguin part en el Conveni.

Per a nacionals de països membres de la Unió Europea s'aplicarà la Llei 23/2014 de 20 de novembre (articles 66 i següents), o bé el Conveni d'Estrasburg (article 3) en el cas dels països que encara no hagin transposat la decisió comunitària. Per a nacionals de països no membres de la Unió Europea s'aplicarà el Conveni d'Estrasburg en el cas de països que s'hagin adherit a aquest Conveni, o bé els convenis bilaterals internacionals en el cas dels països que no l'hagin subscrit.

L'article 4.1 del Conveni d'Estrasburg determina que "Els condemnats a qui es pugui aplicar aquest Conveni han de ser informats per l'Estat de condemna del tenor d'aquest conveni". D'acord amb això, s'ha de procurar que l'intern que pugui estar inclòs en aquest supòsit estigui informat de la possibilitat de sol·licitar l'aplicació d'aquesta normativa. De la mateixa manera, quan la persona pugui sol·licitar el compliment de la pena en un altre Estat en

²² Reial Decret 557/2011, de 20 de abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, després de la seva reforma per la Llei orgànica 2/2009.

²³ Conveni europeu sobre trasllat de persones condemnades, aprovat a Estrasburg el 21 de març de 1983 i ratificat per Espanya el 18 de febrer de 1985.

²⁴ Llei 23/2014, de 20 de novembre, de reconeixement mutu de resolucions penals a la Unió Europea.

aplicació dels altres instruments jurídics (Decisió marc o convenis bilaterals), se l'ha d'informar d'aquesta circumstància.

En general, s'han de tenir en compte els requisits següents:

- Que el penat no tingui cap causa en situació de preventiva o sentència condemnatòria pendent de fermesa.
- Que el temps restant pendent de compliment de condemna sigui superior a 6 mesos.
- Voluntarietat de l'intern.²⁵

Així, una vegada l'interessat hagi manifestat la seva voluntat de continuar el compliment de la condemna al seu país d'origen, s'ha de comunicar aquest fet a l' AIS, i la UGP ha d'enviar a la Sub-direcció General de Cooperació Jurídica Internacional del Ministeri de Justícia –o bé al jutge de vigilància penitenciària, quan es tracti d'aplicacions de la Decisió marc del Consell de la UE– la documentació següent:

1. Sol·licitud de l'intern.
2. Còpia dels testimoniatges de la sentència.
3. Interlocutòria de fermesa de les sentències.
4. Certificat de la fitxa processal penal.
5. Liquidació judicial de condemnes.
6. Informe jurídic penitenciari on consti:
 - Responsabilitats pendents (incloent-hi procediment o resolució d'extradició) i situació en què es troben.
 - Grau i data d'efectes de la classificació i última revisió d'aquesta.
 - En cas que hi hagi un expedient de llibertat condicional en tramitació, estat de l'expedient.
 - Valoració de com afectarà la reinserció del condemnat el compliment de la pena en el país d'execució (quan es tracti d'aplicacions de la Decisió marc del Consell de la UE).

Una vegada enviada la sol·licitud i la resta de la documentació, s'ha de comunicar als òrgans esmentats anteriorment qualsevol modificació en la situació de l'intern que pugui afectar la tramitació de l'expedient de trasllat (nova condemna, aprovació d'indult, renúncia al trasllat, nova responsabilitat pendent, etc.).

Un cop es rebí al centre penitenciari la resolució sobre el trasllat per al compliment de la condemna en un altre país, la UGP, a banda de fer les anotacions pertinents a l'expedient personal de l'intern, ho ha de comunicar al centre directiu i a l' AIS per fixar la data i el lliurament de la persona. Cal tenir en compte que la Llei 23/2014 estableix que el trasllat s'ha de dur a terme en un termini no superior a 30 dies des de la notificació. Finalment, s'ha d'anotar el motiu de l'excarceració al SIPC i al sistema d'informació penitenciària (SIP) de la Secretaria General d'Institucions Penitenciàries del Ministeri de l'Interior.

²⁵ Cal tenir en compte, no obstant això, els supòsits en què el consentiment del penat no és necessari previstos per l'article 67.2 de la Llei 23/2014.

6. Compliment de la llibertat condicional al país de residència

L'article 197 del Reglament penitenciari preveu que els estrangers que no tinguin residència legal a Espanya puguin gaudir de la llibertat condicional al país de residència. També, la Llei 23/2014 regula el compliment de la llibertat condicional i la llibertat vigilada al país de residència juntament amb les mesures de control establertes per l'article 94 d'aquesta llei. Per tant, el compliment de la llibertat condicional és una opció legal a considerar en el pla de retorn d'aquelles persones per a les quals s'ha acordat un itinerari de reintegració al país de residència o nacionalitat. En aquest sentit, s'aplicarà el procediment de l'article 197 del Reglament penitenciari quan no s'hagi pogut aplicar la Llei 23/2014 i l'intern no estigui sotmès a la mesura de substitució de la pena per expulsió regulada per l'article 89 del Codi penal.

S'ha de tenir en compte que és preceptiva la conformitat prèvia de l'intern perquè es pugui elevar al JVP corresponent una proposta de llibertat condicional per gaudir-ne al país d'origen o residència. La iniciativa d'aquesta opció correspon tant a l'equip multidisciplinari com al mateix intern, i per això cal informar i conscienciar els interns sobre els beneficis de poder fer servir aquesta via de retorn.

Una vegada l'intern ha expressat per escrit la seva conformitat, tres mesos abans del compliment de la data prevista per a la llibertat condicional, d'acord amb els articles 192 i següents del Reglament penitenciari, s'ha d'elevat l'expedient de llibertat condicional al JVP. Per a les propostes de llibertat condicional per al compliment al país de residència, les juntes de tractament podran aplicar totes les modalitats previstes pels articles 90 i 91 del Codi penal.

Així mateix, d'acord amb l'apartat 2n de l'article 197 del Reglament penitenciari, per poder acomplir allò que estableix l'article 89 del Codi penal amb antelació suficient, les propostes de llibertat condicional de penats estrangers s'han de comunicar al Ministeri Fiscal, i s'hi ha d'adjuntar un resum de la seva situació penal i penitenciària en el qual han de constar expressament les dates de compliment de les 2/3 i les 3/4 parts de la condemna o condemnes.

A més a més de la documentació establerta per l'article 195 del Reglament penitenciari, en el cas d'interns estrangers s'ha d'adjuntar a l'expedient de llibertat condicional el següent:

1. Còpia del passaport o document acreditatiu de la nacionalitat de l'intern. En el cas de no tenir documentació acreditativa o que aquesta no estigui en vigor, s'han de dur a terme les gestions oportunes amb el consolat corresponent. S'ha de comprovar que la documentació que faciliti el consolat sigui suficient per sortir del país.
2. Comprovació de la vinculació familiar o de referents al país on es vol traslladar.
3. Petició expressa de l'intern de gaudir del període de llibertat condicional al seu país de residència (que pot coincidir o no amb el país d'origen).
4. Per als interns comunitaris: declaració de compromís d'abandonar l'Estat espanyol.

Si el JVP estableix mesures de control i seguiment de la persona alliberada al seu país de residència, s'ha d'aportar, si escau, un dels compromisos següents:

- Compromís de control i seguiment trimestral dels serveis socials de referència al país de compliment de la llibertat condicional.
- Compromís de control i seguiment trimestral del consolat espanyol al país de compliment de la llibertat condicional.
- Compromís de qualsevol altre organisme que es consideri adient per fer aquest seguiment.

Cal preveure els mecanismes necessaris per garantir que, un cop autoritzada aquesta modalitat, l'intern abandoni el territori de l'Estat espanyol i arribi a la seva destinació, tant si el JVP ha establert mesures com si no. A l'efecte de donar compliment a la resolució judicial, l' AIS s'ha d'encarregar de coordinar i controlar la sortida de l'intern fent les gestions necessàries de coordinació amb els cossos policials corresponents.

En aquest sentit, per als interns no comunitaris, sigui quina sigui la seva situació penitenciària, és obligatori dur a terme la sortida del país amb avió i ser acompanyats per la brigada d'estrangeria del CNP. Per contra, en el cas dels interns comunitaris, poden sortir del país en diferents tipus de transport i sempre en règim d'autogovern.

Per aquest motiu el procediment que cal seguir és diferent:

- a. Persones no comunitàries: en el moment d'iniciar l'expedient de llibertat condicional, per aplicació de l'article 197 del Reglament penitenciari, la UGP ha d'informar d'aquest fet l' AIS i aquesta ha d'informar la brigada d'estrangeria corresponent per tal que l'autoritat governativa pugui organitzar l'acompanyament policial posterior a l'aeroport.

Els serveis socials penitenciaris han de lliurar a l' AIS el bitllet d'avió i el passaport. Una vegada les brigades d'estrangeria informin l' AIS de la sortida de l'intern del país, aquesta ho comunicarà al centre penitenciari i als serveis socials penitenciaris.

- b. Comunitaris: en tot moment és tramitarà com si fossin interns nacionals, no cal cap comunicació prèvia d'inici d'expedient de llibertat condicional a l' AIS, ni per cap motiu cal acompanyament policial fins a l'avió.

Només quan el JVP demani que se li notifiqui la sortida efectiva de l'intern mitjançant un comunicat de l'autoritat aeroportuària, els serveis socials hauran de comunicar a l' AIS totes les dades de sortida de l'intern (nom, data de sortida, vol, etc.) perquè l' AIS es coordini amb l'autoritat aeroportuària. Una vegada aquesta notifiqui a l' AIS la sortida de l'intern, l' AIS ho comunicarà als serveis socials penitenciaris.

En els dos supòsits, quan l'intern no disposi de mitjans econòmics, el treballador social referent ha de fer les gestions necessàries per tal que els serveis socials penitenciaris es facin càrrec de les despeses del viatge de retorn. Malgrat això, amb la finalitat d'optimitzar els recursos econòmics públics, l'equip multidisciplinari ha d'incloure el requeriment d'un pla d'estalvi dins del programa individual de tractament (PIT), signat per l'intern, en aquells casos als quals es pugui aplicar aquesta modalitat de sortida del territori.

Pel que fa als interns comunitaris, s'ha de comprovar, de la manera més fefaent possible, que han arribat a la seva destinació.

VI. Procediments d'actuació amb els estrangers pel que fa a la gestió de la documentació i les autoritzacions de residència o de treball

1. Actuacions quan s'ingressa un estranger o quan se'l trasllada de centre

1.1. Identificació i documentació

Un cop admès un estranger al centre penitenciari, s'han de dur a terme els diferents tràmits d'identificació, conforme a l'article 18 del Reglament penitenciari, aprovat pel Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, i la Instrucció 2/2009, de 6 de maig, de la Direcció General de Recursos i Règim Penitenciari.

La identificació i documentació de l'estranger ha de ser un objectiu bàsic que s'ha de començar a treballar des del mateix moment de l'ingrés, atès que la seva existència o inexistència condiona l'itinerari a seguir durant la seva estada a presó.

Cal entendre que un intern estranger està documentat quan ha aportat la documentació atorgada pel seu país d'origen o residència, principalment passaport o document que n'acrediti la identitat i la nacionalitat. La unitat administrativa encarregada d'aquesta tasca ha d'introduir la nacionalitat, el tipus de document i el número corresponent al sistema d'informació penitenciari català (SIPC) i al SIP de la Secretaria General d'Institucions Penitenciàries del Ministeri de l'Interior.

Així mateix, a l'hora d'acceptar un intern procedent de llibertat, els funcionaris del departament d'ingressos dels establiments han de reclamar a la força conductora (Mossos d'Esquadra) dos tipus de documents: l'I-24 document de custòdia de detinguts i l'I-25 certificació de la identificació anterior. El document de custòdia de detinguts, segons l'acord signat entre el Consell General del Poder Judicial i la Direcció General de la Policia del Ministeri de l'Interior, ha de constar obligatòriament en l'expedient personal del centre penitenciari on ingressa l'intern.

En aquells casos en què l'estranger no porti la documentació acreditativa de la seva identitat, la UGP l'ha de sol·licitar a l'autoritat judicial de qui depengui.

Si l'autoritat judicial, en el termini d'un mes, no aporta la informació requerida, la UGP ho ha de comunicar a l'Àrea d'Informació i Seguretat (AIS) que, al seu torn, ha de sol·licitar a la brigada d'estrangeria de la comissaria de policia del CNP corresponent el número d'identificació d'estranger (NIE). Aquesta petició ha d'anar acompanyada del nom i la nacionalitat que l'intern diu que té, les dades de filiació, les empremtes decadactilars i la fotografia. Un cop rebut el NIE, l'AIS ha de comunicar-lo al centre penitenciari on està ingressat l'intern. La UGP ha d'incloure les dades al SIPC i al SIP.

Un cop rebut al centre el NIE, l'equip multidisciplinari, amb la col·laboració de l'intern, iniciarà els tràmits amb el consolat corresponent per a l'obtenció del passaport. La tramitació d'aquesta documentació ha de formar part dels objectius del pla de treball de l'intern. En aquest sentit, els equips han de valorar les actuacions necessàries per assolir aquest objectiu i com hi col·labora l'intern.

La documentació identificativa ha de quedar dipositada a l'oficina corresponent de cada centre segons els protocols de custòdia de documentació establerts, i a l'expedient personal de l'intern hi ha de constar obligatòriament una fotocòpia de tota la documentació que pugui

aportar. A les unitats de medi obert, els interns poden disposar de la seva documentació i, per tant, aquesta no ha de ser custodiada pel centre.

La disponibilitat del NIE no implica cap autorització de residència al territori espanyol. En canvi, cal tenir en compte que tot ciutadà estranger que té una targeta d'identitat d'estrangers (TIE) es trobava en situació regular en el moment que es va expedir.

Les unitats administratives corresponents han d'enregistrar i mantenir actualitzades a la pestanya *Documentació* de la *Fitxa bàsica* del SIPC totes les dades relatives a aquesta que consten al centre sobre la persona estrangera i han de digitalitzar la documentació corresponent. Així mateix, s'ha d'enregistrar i actualitzar al SIPC la informació disponible sobre els expedients d'expulsió (*Fitxa d'estrangers – expedients d'expulsió i tornada*). En tot cas, el jurista de l'equip multidisciplinari serà el responsable de comprovar i assegurar que aquesta informació consta actualitzada en tot moment.

Amb la finalitat de facilitar-ne la gestió, l' AIS ha de revisar mensualment el llistat d'aquells interns que no tinguin assignat NIE (sempre que no constin altres documents identificatius) i l'ha de sol·licitar a la brigada provincial d'estrangeria.

El consell de direcció de cada centre, a proposta dels professionals que participen en el SOA, establirà un procediment per la revisió periòdica dels documents que caduquen en un termini de dos mesos. El SOA establirà la planificació de les actuacions necessàries perquè aquesta renovació es dugui a terme a temps.

Els equips multidisciplinaris, en el moment d'acollida a la unitat, i també a cada revisió del pla de treball de l'intern, han de comprovar la documentació i les autoritzacions de què disposa i la seva data de caducitat. Hauran de proposar al SOA les accions que calguin per mantenir la seva vigència amb la finalitat que s'incloguin en l'ordre del dia de la junta de tractament les propostes de sortida, si escau, o s'estableixin les coordinacions necessàries amb altres òrgans o institucions.

Quan l'intern sigui resident legal, el tutor ha d'informar-lo sobre la necessitat de conèixer i comunicar els terminis de caducitat de l'autorització de residència i treball que tingui vigent. La renovació d'autoritzacions de residència i treball resulta especialment important quan l'intern es troba en situació preventiva, moment en què s'incrementen les possibilitats legals per aconseguir la renovació de la seva documentació.

Per facilitar la renovació de la documentació d'aquells interns que no ho puguin fer personalment, les brigades d'estrangeria es presentaran als centres penitenciaris quan el centre, amb antelació suficient, ho sol·liciti mitjançant l' AIS, d'acord amb els protocols establerts en cada moment.

1.2. Comunicació a les autoritats

La direcció del centre penitenciar, mitjançant la UGP, a més de les comunicacions habituals a les autoritats corresponents, ha de notificar l'ingrés de l'intern estranger al fiscal d'estrangeria (en relació amb l'article 27 del Reglament penitenciar) quan aquest ingressi com a penat.

Així mateix, l' AIS ha de donar trasllat a la brigada d'estrangeria de la comissaria de policia corresponent del CNP, dins dels 5 dies posteriors a l'ingrés, de les dades personals dels

estrangers que hagin ingressat a presó procedents de llibertat. En aquest cas, en el mateix ofici, ha de demanar informació sobre la situació a Espanya de l'intern i sobre la possible incoació o existència d'expedients d'expulsió i, si escau, sobre l'estat de tramitació en què es troben.

Una vegada l' AIS rebí aquesta informació, l'ha de comunicar al centre penitenciari corresponent. La UGP ha d'enregistrar aquesta informació al SIPC i notificar-la a l'equip multidisciplinari per tal de tenir-la en compte en el pla de treball de l'intern.

Així mateix, i en qualsevol moment del procés, davant l'existència d'un decret d'expulsió, el centre pot demanar-ne a l' AIS una còpia.

1.3. Informació que s'ha d'oferir a l'intern

A una estranger procedent de llibertat, quan ingressa en un centre penitenciari, ja sigui en situació preventiva o penada, se l'ha d'informar:

- a. Del dret que té com a ciutadà estranger de comunicar-se amb les autoritats diplomàtiques o consulars del seu país i que es comuniqui a aquestes autoritats el seu ingrés a presó (de conformitat amb l'article 15.5 del Reglament penitenciari).

A aquest efecte, en el moment de l'ingrés, el funcionari ha de lliurar a l'intern el document previst al SIPC mitjançant la signatura del qual aquest autoritza o no la direcció del centre per informar les autoritats consulars del seu país. Aquesta autorització o no autorització es pot reconsiderar per escrit, en un sentit o en l'altre, amb posterioritat a l'ingrés.

Qualsevol sol·licitud d'informació de les autoritats diplomàtiques o consulars s'ha de trametre al centre directiu, que s'ha d'encarregar de coordinar les relacions amb aquestes autoritats.

- b. El jurista de l'equip multidisciplinari ha d'informar l'intern sobre les diferents possibilitats que té de sol·licitar que s'apliquin els tractats internacionals subscrits per Espanya per al trasllat a altres països de persones condemnades, de les mesures que afectin la seva situació processal i penitenciària (substitució parcial o total de la condemna per la mesura d'expulsió del territori nacional, en els casos i en les condicions previstos per les lleis), així com d'altres disposicions legals aplicables en el seu cas que comportin el retorn, voluntari o no, al país de residència.

Malgrat l'especial incidència de les accions informatives en el moment de l'ingrés, aquestes tenen un caràcter continuat i permanent, de manera que les persones de nacionalitat estrangera han de poder estar assabentades dels eventuais canvis que puguin afectar les seves situacions personals en cada moment.

1.4. Procés d'acollida

A partir del moment de l'ingrés al centre, l'equip d'ingressos iniciarà el procés d'acollida, que finalitzarà l'equip multidisciplinari de la unitat residencial a la qual sigui assignada l'intern.

Aquest procés començarà amb la recollida i actualització de la informació dels apartats de la fitxa de persones estrangeres del SIPC i altres dades de la seva situació social, personal i administrativa que siguin rellevants per a l'elaboració del pla de treball. Són especialment

importants en aquest aspecte les dades referides a l'objectiu d'avaluació de l'apartat III sobre avaluació i intervenció d'aquesta circular.

A partir de la informació recollida durant el procés d'acollida, l'equip multidisciplinari, amb l'assessorament del SOA, farà una primera avaluació de les possibilitats de què disposa la persona per a la seva integració social al territori espanyol o al país d'origen o residència. A aquest efecte, es tindrà en compte:

- La seva vinculació social i familiar.
- Les autoritzacions de residència o de treball de què disposa o que pot obtenir.
- L'existència d'expedients administratius d'expulsió o resolucions judicials de substitució de la pena per expulsió.
- Les necessitats personals, socials, criminològiques i jurídiques que han de ser abordades durant el compliment de la pena.

Sobre la base d'aquesta avaluació, en el termini màxim d'un mes des de l'ingrés, l'equip elaborarà, amb la participació de l'intern, un primer pla de treball que ha d'incloure almenys:

- L'itinerari o itineraris de reinserció que pot seguir l'intern al territori espanyol o al país de residència.
- Els objectius i activitats del PMOC a desenvolupar tant a curt com a llarg termini.
- Les actuacions a dur a terme a curt termini per tramitar o renovar la documentació d'identificació, les autoritzacions de residència o de treball, o bé altres actuacions que puguin afectar l'expulsió.

Aquest pla de treball ha de ser dinàmic i, per tant, s'ha de revisar i actualitzar cada cop que canviïn les circumstàncies de l'intern i, com a màxim, cada sis mesos.

El tutor és l'encarregat de mantenir informat l'intern dels continguts del pla de treball i donar-li suport per complir-lo durant la seva estada al centre. També és l'encarregat de derivar-lo a altres professionals de l'equip multidisciplinari o del SOA, així com a entitats o institucions col·laboradores quan requereixi una avaluació o atenció especialitzada.

1.5. Trasllet de centre penitenciari d'un intern estranger

Tot estranger que sigui traslladat d'un centre penitenciari a un altre té el dret de comunicar el nou ingrés a les autoritats diplomàtiques del seu país d'origen, a la seva família i al seu advocat, en els termes esmentats per l'article 41.3 del Reglament penitenciari.

El trasllat a un altre centre penitenciari no interromp els tràmits iniciats per a l'obtenció o renovació de la seva documentació, i qualsevol documentació que es rebí al centre d'origen s'ha de trametre al centre on es trobi la persona interessada.

Quan es tingui coneixement que s'acosta el moment del trasllat, el SOA vetllarà perquè això sigui notificat al comandament de l'equip multidisciplinari on es trobi l'intern per tal que, sota la seva coordinació, els professionals d'aquest equip, amb el suport de la unitat administrativa corresponent, actualitzin al SIPC la informació relacionada amb la gestió de la documentació. Qualsevol informació relacionada amb la situació d'estrangeria que s'hagi obtingut amb posterioritat al trasllat, la qual no s'haurà pogut registrar abans de la sortida de l'intern, s'haurà de trametre al SOA del centre de destinació per tal que sigui enregistrada.

2. Notificació de la defunció d'interns estrangers

La direcció del centre penitenciari, en virtut de l'article 12.2.k del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya,²⁶ aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre, ha de disposar el que calgui per comunicar immediatament la mort, malaltia o accident greu de l'intern al familiar més pròxim o a la persona designada per aquell i, per extensió, a les autoritats diplomàtiques del país de la seva nacionalitat.

3. Actuacions en el moment de la llibertat o excarceració

Tan aviat com sigui possible, l' AIS ha de comunicar a la brigada d'estrangeria de la comissaria provincial de policia del CNP que correspongui l'excarceració d'un intern estranger que es trobi en situació de presó preventiva.

Així mateix, i en relació amb l'article 256.4 del Reglament d'estrangeria pel que fa als interns penats, l' AIS ha de notificar a l'oficina d'estrangeria i a la comissaria provincial de policia que correspongui, amb 3 mesos d'antelació, la llibertat definitiva a l'efecte de la seva possible expulsió.

Finalment, per assegurar que aquells interns estrangers no comunitaris que al compliment definitiu de la condemna estiguin sotmesos a una mesura d'expulsió administrativa quedin a disposició de les brigades d'estrangeria del CNP, la UGP confirmarà a l' AIS la data d'excarceració amb 15 dies d'antelació.

En aquells casos en què l'excarceració es produeixi per la substitució de la pena per expulsió del territori nacional, s'ha donar de baixa l'intern en el SIPC i en el SIP per *substitució per expulsió del territori nacional*.

4. Supòsits per a la tramitació i renovació d'autoritzacions de residència o de treball

L'autorització per residir o treballar al territori espanyol és una condició fonamental per a la integració social efectiva en el país d'acollida. En aquest sentit, quan sigui viable un itinerari de reintegració a Espanya i l'estranger no hagi optat per un pla de retorn, la intervenció penitenciària s'ha d'adreçar a avaluar i fer efectives les possibilitats de què disposa per tenir accés a aquestes autoritzacions, d'acord amb la seva situació administrativa, penal i penitenciària.

Els diferents factors socials i de compliment de condemna, així com la situació administrativa, que afecten cada estranger configuren diferents supòsits d'actuació per a l'obtenció d'aquestes autoritzacions. Els més comuns son:

a. Estrangers comunitaris²⁷ amb antecedents penals o sense:

Per poder residir legalment a Espanya han de disposar del Certificat de registre de ciutadà de la Unió Europea al Registre central d'estrangers obtingut a la comissaria provincial del CNP o a l'oficina d'estrangeria. Per obtenir aquesta autorització han de complir la condició de treballador per compte propi o aliè o d'estudiant, o bé acreditar que disposen de recursos econòmics suficients.

²⁶ Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

²⁷ La condició de comunitari s'aplica en aquest apartat als ciutadans dels estats membres de la Unió Europea, d'un altre estat que formi part de l'Acord sobre l'Espai Econòmic Europeu o de Suïssa.

b. Estrangers no comunitaris que són familiar d'un ciutadà comunitari:

S'ha de tenir en compte que quan la persona té antecedents penals aquest pot ser un motiu de denegació. Per aquest motiu, abans d'iniciar la tramitació de la sol·licitud, el SOA ha de valorar les possibilitats concretes que té la persona d'obtenir aquesta autorització.

Per poder obtenir aquesta autorització o renovar-la l'intern ha de ser parella, fill o ascendent directe de la persona comunitària, a més d'altres familiars en supòsits específics.

Si l'obtenció d'aquesta autorització és denegada, s'ha de seguir el procediment per a l'obtenció d'una autorització de treball per a penats (ATP) quan es compleixin les condicions per a un itinerari d'inserció laboral.

c. Estrangers no comunitaris, en situació preventiva i sense antecedents penals, amb arrelament social o laboral, o altres circumstàncies excepcionals:

Si disposen d'una autorització de residència o de treball vigent, o amb un màxim de 90 dies després de la finalització de la data de vigència, poden sol·licitar-ne la renovació. En cas contrari, es poden tramitar diferents modalitats d'autorització, depenent de l'arrelament social o laboral o de si es donen les circumstàncies excepcionals previstes pel títol V del RLOE.²⁸

d. Estrangers no comunitaris amb antecedents penals i autorització de residència o de treball vigent:

S'ha de tenir en compte que, quan la persona té antecedents penals, aquest pot ser un motiu de denegació. En conseqüència, abans d'iniciar la tramitació de la renovació d'aquesta autorització, el SOA ha de valorar les possibilitats concretes que té la persona d'obtenir-la.

Els equips multidisciplinaris, amb l'assessorament del SOA, planificaran les gestions necessàries perquè l'intern pugui tramitar la renovació. En cas que aquesta no sigui possible, s'aplicaran els mateixos criteris que a les persones no comunitàries amb antecedents penals i sense autorització vigent.

e. Estrangers no comunitaris amb antecedents penals i sense autorització de residència o de treball vigent:

Per arrelament social: els equips multidisciplinaris han de valorar si la persona compleix els requisits per la tramitació d'una ATP i si es donen les condicions de compliment de la pena per la seva inclusió en un itinerari d'inserció laboral. Quan es donin aquestes condicions, el SOA i els serveis d'inserció laboral del CIRE tramitaran l'ATP, segons els protocols de coordinació que determini cada centre o territori.

Per circumstàncies excepcionals, d'acord amb el que preveu el títol V del RLOE.

4.1. Requisits per a la tramitació d'autoritzacions de treball per a penats (ATP)

²⁸ Circumstàncies excepcionals: s'aplica a persones que estiguin en processos de protecció internacional, per raons humanitàries, per col·laboració amb les autoritats públiques, a dones que siguin víctimes de violència de gènere, per col·laboració contra xarxes organitzades, o persones víctimes de tràfic d'essers humans, d'acord amb els criteris del títol V del RLOE.

L'Acord del Consell de Ministres d'1 de juliol de 2005 regula el procediment d'autorització de l'exercici d'activitats laborals a penats estrangers en règim obert o llibertat condicional.

Aquest acord estableix que la Subdelegació del Govern o Delegació del Govern a les comunitats autònomes pot concedir validesa d'autorització de treball a la resolució de la Direcció General d'Institucions Penitenciàries de classificació en tercer grau o a la interlocutòria del jutge de vigilància per la qual resol dita classificació o la concessió de la llibertat condicional, sempre que el penat reuneixi una de les següents condicions:

1. Trobar-se en situació de residència o d'estada per estudis en el moment de la condemna.
2. Trobar-se en el moment de la condemna o de la resolució de classificació en tercer grau o de concessió de la llibertat condicional en uns dels supòsits del títol V del RLOE per a obtenir una autorització de residència temporal per circumstàncies excepcionals, inclosa la circumstància d'arrelament.
3. Trobar-se en el moment de la condemna o en el de la resolució de classificació en tercer grau o de concessió de la llibertat condicional en un dels supòsits dels articles 147 i següents del RLOE per a l'obtenció d'una autorització de residència de llarga durada.
4. Els estrangers als quals s'hagi autoritzat treballar, en virtut d'allò que preveu la legislació vigent sobre estrangeria, poden tornar a ser autoritzats a treballar sempre que es mantinguin les condicions que van motivar, en el seu moment, la concessió de validesa com a autorització de treball a un altre tipus de documentació.

Atenent les característiques de la població penitenciària estrangera, el supòsit més freqüent per a aquest tipus d'autorització és el de circumstàncies excepcionals d'arrelament. En aquest cas, els requisits són:

- a. Per arrelament laboral: interns estrangers que acreditin la permanència continuada a Espanya durant un període mínim de dos anys i que demostrin l'existència de relacions laborals d'una durada que no sigui inferior a sis mesos. No necessiten disposar d'una oferta de feina.
- b. Per arrelament social: aquells que acreditin la permanència continuada a Espanya durant un període mínim de tres anys i vincles familiars amb altres estrangers residents (els vincles familiars s'entendran referits exclusivament als cònjuges, ascendents i descendents en línia directa), o bé que presentin un informe d'arrelament que acrediti la seva inserció social, emès per la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania del Departament de Treball i Afers Socials i Famílies (SIMC).²⁹ Per acreditar aquest requisit, han de presentar un contracte de treball.
- c. Per arrelament familiar: quan es tracti del pare o la mare d'un menor de nacionalitat espanyola amb el qual convisqui i el tingui a càrrec seu o estigui al corrent de les obligacions paternofiliars respecte del menor; o bé quan es tracti de fills de pare o mare originàriament espanyols. No necessiten disposar d'una oferta de feina.

Cal tenir en compte que, perquè la SIMC emeti l'informe d'arrelament s'ha d'acreditar:

- Un temps de permanència a l'Estat espanyol mínim de tres anys.
- Els mitjans de vida de què disposa la persona: un contracte de treball o recursos econòmics suficients.

²⁹ Vegeu la instrucció SIMC/TSF/1/2017 per la qual s'estableixen els criteris generals per a l'elaboració dels informes d'estrangeria competència de la Generalitat de Catalunya.

- La participació en programes d'inserció sociolaboral i culturals, amb els quals s'assoleixen coneixements laborals o coneixements de la societat catalana i el seu marc jurídic.
- La col·laboració amb xarxes socials.
- L'adquisició de competències lingüístiques bàsiques en català i castellà.

Per aquest motiu, els equips multidisciplinaris han de tenir en compte aquests requeriments en els programes individualitzats de tractament dels estrangers i, quan sigui el moment de tramitar l'informe d'arrelament a efectes d'una ATP, recolliran tota la documentació que pugui acreditar l'assoliment d'aquests objectius.

D'altra banda, l'informe d'arrelament té una vigència de tres mesos, fet pel qual aquest informe i l'ATP s'han de sol·licitar consecutivament en aquest interval màxim de temps. Així mateix, els equips de medi obert i els serveis d'inserció laboral del CIRE han d'establir procediments i controls per assegurar la renovació de l'ATP cada sis mesos, que és el període establert de vigència.

5. Sol·licitud de protecció jurídica internacional de l'estranger

D'acord amb la Llei 12/2009,³⁰ les persones nacionals de països no comunitaris i els apàtrides poden obtenir a Espanya protecció internacional constituïda pel dret d'asil i la protecció subsidiària.

El dret d'asil es la protecció dispensada a qui se li hagi reconegut la condició de refugiat, és a dir, a aquelles persones que tinguin un temor de ser perseguides per motius de raça, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, de gènere o orientació sexual (articles 2 i 3).

La protecció subsidiària s'atorga a aquelles persones que, no tenint la condició de refugiats, no poden retornar al seu país d'origen perquè hi ha motius fonamentats de risc real de patir una condemna a pena de mort, tortura o tractes inhumans o degradants, o amenaces greus contra la vida o la integritat com a conseqüència de situacions de violència indiscriminada (arts. 4 i 10).

Actuacions a seguir davant una sol·licitud de protecció internacional:

- La UGP del centre ha de trametre a la Sub-direcció General d'Asil de la Direcció General de Política Interior del Ministeri d'Interior les empremtes de l'intern i, en cas que en tingui, una còpia de la seva documentació identificativa.
- Durant la formalització de la sol·licitud i durant tot el procediment, l'intern pot ser assistit d'un advocat de lliure designació i un intèrpret en cas necessari.
- El formulari de sol·licitud de protecció internacional ha de ser emplenat en tots els seus apartats per un funcionari (jurista), a més d'un full destinat a l'entrevista personal sobre els motius en què es basa la sol·licitud.
- Cal comunicar, amb un mínim de 48 hores d'antelació, a la Sub-direcció General d'Asil de la Direcció General de Política Interior del Ministeri de l'Interior, la data i l'hora en què es formalitzarà la sol·licitud de protecció internacional.
- La UGP comunicarà a l' AIS la presentació d'aquesta sol·licitud.

³⁰ Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària.

Efectes de la sol·licitud de protecció jurídica internacional:

D'acord amb el que estableix l'article 19 de la Llei 12/2009, un cop feta la sol·licitud, l'estranger no podrà ser objecte de retorn, devolució o expulsió fins que es resolgui la seva petició o bé aquesta no sigui admesa. D'altra banda, se suspèn fins a la decisió definitiva l'execució de la resolució de qualsevol procés d'extradició de l'intern i caldrà comunicar la sol·licitud immediatament a l'òrgan judicial o bé a l'òrgan governatiu que conegui del procés.

VII. Organització funcional de l'atenció a la població estrangera als centres penitenciaris

L'especialització dels serveis penitenciaris per atendre les necessitats específiques de la població estrangera és una de les millores recomanades als diferents documents i estudis sobre aquesta matèria.³¹ En aquest sentit, es proposa la creació de serveis especialitzats, tant a nivell central com als centres penitenciaris. També es destaca la necessitat d'aprofundir en la informació i formació del personal que atén la població estrangera.

Més concretament, l'estudi de l'any 2011 del CEJFE, a l'apartat de recomanacions, assenyala: "Com que és impossible que els professionals que els atenen arribin a conèixer en profunditat tots els canvis legislatius i totes les casuístiques possibles que es poden donar al voltant de la temàtica d'estrangeria, és important que cada centre penitenciari especialitzi un equip de professionals que actuï de referent, tant per als altres professionals com per als mateixos interns."

Així doncs, tot i que els serveis penitenciaris disposen en la seva estructura orgànica de prou recursos per atendre les especificitats de la població estrangera, en aquesta circular es recullen criteris funcionals per donar resposta a aquesta necessitat d'especialització, tant a nivell central com als centres penitenciaris.

A cada centre penitenciari s'organitzarà, per acord del consell de direcció, un òrgan de coordinació i funcionament anomenat Servei d'Orientació i Acollida per a la població estrangera (SOA), que durà a terme les funcions següents:

1. Coordinar i supervisar les actuacions i els criteris en matèria d'estrangeria que s'apliquen al centre d'acord amb la normativa i les directrius recollides en aquesta circular o altres instruccions del centre directiu.
2. Avaluar i detectar necessitats d'atenció, intervenció o gestió amb la població estrangera i fer propostes tant al consell de direcció del centre com als serveis centrals per tal d'atendre-les.
3. Elaborar procediments específics, guies, activitats o altres instruments per a la coordinació de les actuacions al centre en aquesta matèria.
4. Assessorar els equips multidisciplinaris i altres òrgans del centre que ho demanin proveint informació especialitzada sobre estrangeria i atenent les consultes que puguin presentar sobre la gestió de casos concrets.
5. Organitzar sessions informatives i activitats d'acollida amb els interns, directament o amb la col·laboració d'altres professionals.
6. Realitzar accions coordinades amb òrgans i entitats externs per a la gestió de documentació, la tramitació d'autoritacions de residència o de treball o l'obtenció de suport extern per als estrangers, comptant amb la col·laboració de professionals del centre penitenciari, el servei d'estrangeria del CIRE o altres òrgans penitenciaris.

³¹ Vegeu el *Manual sobre reclusos amb necessitats especials* de l'Oficina de Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (2009), la Recomanació CM/Rec(2012)12 del Comitè de Ministres als Estats Membres, relativa als interns estrangers (adoptada pel Comitè de Ministres el 10 d'octubre de 2012), i també Àrea d'Investigació Social i Criminològica (2011): *Trajectòries de vida dels estrangers encarcerats*. Documents d'investigació del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

7. Participar a les juntes de tractament aportant criteris unificats respecte de les propostes i resolucions que afecten la població estrangera del centre.

8. Establir mecanismes de supervisió i revisió per tal d'assegurar que es manté actualitzada la documentació dels interns estrangers del centre, que es registra adequadament als expedients i les bases de dades informàtiques la informació que els afecta i que els informes i la documentació que es trameten a òrgans externs estan formalitzats adequadament.

El SOA de cada centre està coordinat pel secretari tècnic jurídic o el subdirector de tractament en els centres de règim obert o en aquells centres on no hi hagi secretari tècnic. Formen part també d'aquest servei, com a mínim, un jurista i un treballador social o cap de programes de treball social. El consell de direcció, depenent de les característiques de la població atesa i d'altres criteris organitzatius, pot assignar al SOA altres professionals que facin una atenció especialitzada a la població estrangera. Sempre que sigui possible, els SOA disposaran del suport d'unitats de gestió administrativa del centre, que podran dur a terme tasques de gestió relacionades amb la població estrangera. L'activitat d'aquest servei ha de servir per coordinar totes les actuacions al centre penitenciari sobre estrangeria i per donar suport tècnic als òrgans, professionals i col·laboradors que tenen implicació en aquesta matèria. Per aquest motiu, és important establir procediments de coordinació i suport mutu entre el SOA i les unitats de gestió penitenciària, els equips multidisciplinaris, els professionals d'inserció laboral del CIRE i la Taula de Participació Social del centre.

Per tal de coordinar les actuacions en matèria d'estrangeria als centres penitenciaris i desenvolupar aspectes concrets d'aquesta circular, es reunirà almenys un cop al semestre una Comissió Central sobre Estrangeria, formada per membres del SOA de cada centre i personal tècnic dels serveis de rehabilitació, medi obert i serveis socials, classificació i gestió penitenciària. En aquestes reunions hi participaran també representants del CIRE, l' AIS, la SIMC o altres òrgans o entitats sempre que, per la matèria a tractar, es consideri necessari.

Aquesta comissió central tindrà com a missions elaborar criteris, guies, documents i protocols d'actuació sobre estrangeria als centres penitenciaris, fer el seguiment de la implementació d'aquesta circular i detectar altres necessitats que requereixin noves actuacions. Per al desenvolupament d'objectius concrets, s'establiran grups de treball específics.

A part dels SOA, hi ha òrgans del centre penitenciari i altres òrgans, entitats i institucions que tenen una participació rellevant en l'atenció a la població estrangera. Cal destacar als centres el paper de les unitats de gestió penitenciària, els equips multidisciplinaris i, dintre d'aquests, la funció dels juristes, treballadors socials i tutors que atenen directament els estrangers. Les unitats de gestió penitenciària, sempre que es tracti de gestions relacionades amb estrangeria, han d'actuar sota la coordinació del secretari tècnic jurídic.

D'acord amb els objectius d'aquesta circular, cal potenciar també el suport de les taules de participació social a les funcions de detecció de necessitats dels interns i la connexió amb recursos comunitaris que necessàriament han de col·laborar en l'atenció a la població estrangera als centres penitenciaris.

Finalment, tant l' AIS com els serveis d'estrangeria i inserció laboral del CIRE tenen un paper rellevant que queda descrit en aquesta circular.

Disposició derogatòria

Queden derogades totes les circulars, instruccions i ordres de servei que s'oposin a les disposicions contingudes en la present Circular o les contradiguin. Es deroga expressament la Circular 1/2013, de modificació de la Circular 1/2011, sobre estrangeria als centres penitenciaris de Catalunya i tots els seus annexos.

Disposició final

Aquesta Circular s'ha de llegir en la primera reunió del consell de direcció que tingui lloc després de rebre-la al centre penitenciar, perquè se'n tingui constància i tothom se n'assabenti, i se n'ha de fer difusió en els termes establerts per l'article 13.2.d.2 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

També s'ha de llegir en la primera reunió de treball de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal a Barcelona i les seccions de serveis socials en l'àmbit penal de les respectives delegacions i gerències territorials del Departament de Justícia que tinguin lloc després de rebre-la, perquè se'n tingui constància i tothom se n'assabenti, i se'n faci la difusió que sigui oportuna.

En cas de dubte o necessitat d'interpretació d'aquesta Circular, s'ha d'adreçar la consulta a la Subdirecció de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

Aquesta Circular entra en vigor el 15 de juliol de 2019.